

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کاشان

دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی

گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان‌نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

نقد و تحلیل محتوایی اشعار فریدون مشیری

استاد راهنما:

دکتر رضا شجری

استاد مشاور:

دکتر سیدمحمد راستگو

توسط:

سارا تاغونکی

آبان ماه ۱۳۹۳

پیشکش به:

پدری دلسوز، مادری فداکار، خواهری نازنین و همسر همراه و مهربانم
و کسانی که لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت
خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه های یکتا و زیبای زندگیم
مدیون حضور گرم آن هاست

همه ذرات جان پیوسته با دوست   همه اندیشه ام اندیشه اوست
نمی بینم به غیر از دوست اینجا   خدایا این منم یا اوست اینجا

(فریدون مشیری)

حمد و سپاس بی کران خدای بی همتا را که به ما نعمت بیان ارزانی داشت تا کمترین وسیله برای سپاسگزاری باشد و با قلم صنع و قدرت خویش بشر را به زیور علم و دانش آراست.

اکنون که این پایان نامه به پایان رسیده، شایسته است از کسانی که طی این مدت از راهنمایی ها و همدلی هایشان بهره مند بوده ام، قدردانی کنم:

تهیه این رساله را مرهون زحمات استاد بزرگوار راهنمایم، جناب آقای دکتر رضا شجری، هستم که در تمام مراحل با لطف بی دریغ خود پاسخ گوی مشکلاتم بودند و با حضور سبزشان به قدم های لرزان و خسته ام جرأت گام نهادن می بخشیدند؛ استاد ارجمند مشاور، جناب آقای دکتر سید محمد راستگوفر که در عین عطوفت و محبت همچون کوهی استوار تکیه گاهم بودند و دشواری های کار را به لطف راهنمایی های ایشان پشت سر نهادم. همچنین استاد گرامی، دکتر امیرحسین مدنی که با بزرگواری تمام داوری این رساله را به عهده گرفتند. در نهایت از همیاری مهربانانه و ایثارگرانه خانواده ام که اسباب آسایش و امنیت خاطر را برایم مهیا ساختند بی نهایت سپاسگزارم. گرچه زبان از قدردانی این عزیزان قاصر است، متواضعانه الطافشان را سپاس داشته و از پروردگار متعال سلامتی و کامیابی ایشان را خواهانم.

چکیده

فریدون مشیری از جمله شاعران سرشناس معاصر است که در اشعارش به مضامین متنوعی اشاره داشته است. در بررسی و تحلیل آثار شعری معاصر، بیشتر صاحب‌نظران به بررسی نکات ادبی و زبانی و سبک‌شناسی پرداخته‌اند و کمتر به طرز تفکر و اندیشه شاعر و شخصیت فکری، اعتقادی، روحی و روانی او که در خلق آثار مؤثر بوده‌اند، توجه داشته‌اند. از آنجا که ویژگی‌های فکری و اندیشگانی گاه سریع‌تر و آسان‌تر از دو حیطه ادبی و زبانی خواننده را در شناخت یک شاعر و تفاوت‌ها و شباهت‌های او با دیگر شاعران یاری می‌کند، در این پژوهش ویژگی‌های فکری فریدون مشیری را مورد تحلیل و بررسی قرار داده‌ایم.

در رساله حاضر پس از مقدمه و بیان کلیات و به ویژه ذکر تحولات زندگی شاعر مهم‌ترین مضامین فکری و محتوایی وی را تبیین و تحلیل کرده‌ایم. در سومین فصل بر آن بوده ایم تا ضمن آشنایی بیشتر با محتوا و مضامین شعری فریدون مشیری و طبقه‌بندی آنها، افکار و اندیشه‌های اصلی این شاعر تاثیرگذار معاصر را شناسایی کنیم. بر همین اساس مضامین شعری وی را در سه دیدگاه انسان محور، اجتماع محور و فرهنگ محور مورد نقد و بررسی قرار داده ایم که هر یک از این دیدگاه‌ها نیز شامل زیر مجموعه‌هایی به شرح زیر می‌باشند:

۱- دیدگاه انسان محور: عشق و عاشق و معشوق، طبیعت، مرگ و زندگی، امید و ناامیدی، خانواده و ...

۲- دیدگاه اجتماع محور (اجتماعیات): جنگ گریزی، وطن پرستی، انتقاد و اعتراض، اتحاد و یکپارچگی و ...

۳- دیدگاه فرهنگ محور: قدردانی از مفاخر فرهنگی، تمجید از عناصر فرهنگی

با مطالعه اشعار مشیری می‌توان به صراحت گفت هرچند به موضوعات مختلفی از قبیل طبیعت، مرگ و زندگی، خانواده و ... پرداخته است ولی بن مایه اصلی شعر وی عشق و انسان دوستی است. در آخرین فصل نوشتار، علاوه بر نتیجه‌گیری، پیشنهادهایی برای علاقه‌مندان که قصد پژوهش در این زمینه را دارند، مطرح کرده ایم.

کلمات کلیدی: فریدون مشیری، نقد محتوایی، تحلیل مضامین، شعر معاصر

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
پیشگفتار.....		۱

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱ بیان مسئله پژوهش.....		۴
۱-۲ ضرورت انجام پژوهش.....		۴
۱-۳ روش پژوهش.....		۴
۱-۴ فرضیه‌های پژوهش.....		۵
۱-۵ پیشینه پژوهش.....		۵

فصل دوم: شناخت‌نامه فریدون مشیری

۱-۲ زندگی و شعر فریدون مشیری.....		۸
۲-۲ سبک اشعار فریدون مشیری.....		۱۰
۲-۳ آثار فریدون مشیری.....		۱۲
۲-۴ سالشمار زندگی فریدون مشیری.....		۱۵

فصل سوم: تحلیل مضامین در اشعار فریدون مشیری

۳-۱ مضامین شعری فریدون مشیری.....		۲۰
۳-۱-۱ دیدگاه‌های انسان‌محور.....		۲۱
۳-۱-۱-۱ عشق و عاشق و معشوق.....		۲۲

- ۳۴ ..... ۲-۱-۱-۳ مه‌روزی و نوع دوستی
- ۴۱ ..... ۳-۱-۱-۳ آرامش
- ۴۶ ..... ۴-۱-۱-۳ امید و ناامیدی
- ۵۳ ..... ۵-۱-۱-۳ مرگ و زندگی
- ۶۱ ..... ۶-۱-۱-۳ نوستالوژی (غم غربت)
- ۶۷ ..... ۷-۱-۱-۳ خانواده
- ۶۹ ..... ۸-۱-۱-۳ هستی و طبیعت
- ۷۷ ..... ۲-۱-۳ دیدگاه‌های اجتماع محور (اجتماعیات)
- ۷۹ ..... ۱-۲-۱-۳ میهن دوستی و وطن پرستی
- ۸۷ ..... ۲-۱-۲-۳ جنگ‌گریزی و صلح‌طلبی
- ۱۰۱ ..... ۳-۱-۲-۳ اتحاد و یکپارچگی
- ۱۰۳ ..... ۴-۱-۲-۳ اختناق و خفقان
- ۱۰۶ ..... ۵-۱-۲-۳ نابسامانی، آشفتگی و هرج و مرج
- ۱۰۸ ..... ۶-۱-۲-۳ انتقاد و اعتراض
- ۱۱۱ ..... ۷-۱-۲-۳ فقر و بی‌عدالتی
- ۱۱۳ ..... ۳-۱-۳ دیدگاه‌های فرهنگ محور
- ۱۱۳ ..... ۱-۳-۱-۳ قدردانی از مفاخر فرهنگی
- ۱۱۸ ..... ۲-۳-۱-۳ تمجید از عناصر فرهنگی

فصل چهارم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱-۴ نتیجه‌گیری ۱۲۲

فهرست منابع و مآخذ ۱۲۴

پیشگفتار:

سخن از شعر است، کلامی از جنس باران و به لطافت و روح نوازی باران؛ که اگر به روح و جان آدمی ببارد می‌تواند عالی‌ترین احساسات و عواطف را در او برانگیزد و یا حتی هیجانانگیز و احساسات درونی وی را از قوه به فعل در آورد. «صورت و معانی موجود در شعر از حادثه‌ای تکوین می‌یابد که از اندوخته‌ها و تجربه‌های شاعر و تمامیت صبر او سرچشمه می‌گیرد و بازتاب تمامی استعدادها، تجربه‌ها، دانش‌ها و ظرفیت‌های ذوقی و هنری و فطری اوست» (پورنامداریان، ۱۳۷۴: ۱۹). «هرآنچه شایسته و بایسته هنر است در زبان، زبانی که به قلمرو جادویی ادب رسیده است نیز راست می‌آید و رواست. سخنور، چونان هنرمندی آفریننده، بهره‌ای دیگر از زبان می‌برد و آن را در قلمرو دیگر به کار می‌گیرد. بهره‌ای که او از زبان می‌برد، آن بهره‌ای نیست که ما در گفته‌ها و نوشته‌های روزانه خویش از آن می‌بریم. سخنور تنها نمی‌خواهد به یاری زبان، اندیشه‌ای را از ذهنی به ذهنی دیگر برساند. آنچه او می‌خواهد "همدلی" است» (کزازی، ۱۳۷۸: ۱۶)

آری، شعر زندگی است، شعر جامه‌ای فاخر و برازنده است بر قامت ملت ایران. شعر تنها در کتاب و مجله و ... خلاصه نمی‌شود بلکه بر زبان مردم کوچه و بازار جاری می‌شود و آن‌ها به وسیله این کلام برتر بر سخن خویش مهر تایید می‌زنند؛ حتی متفکران اصول‌گرا و عقل‌گرا نیز گاهی در اثبات امور فلسفی و منطقی و عقلانی به شعر متوسل می‌شوند. این در حالی است که بحث تفکرات عقلانی از بحث تفکرات احساسی و شاعرانه جداست. اصل تعهد در آثار ادبی، یکی از اصولی است که بحث درباره آن هیچ‌گاه پایان نمی‌پذیرد و همواره مورد نقدها و تحلیل‌های ادبی بوده است.

متأسفانه هرچه به زمان اکنون نزدیک و نزدیک‌تر می‌شویم طرفداری از جنبه‌های صوری آثار ادبی بیشتر می‌شود و پرداختن به محتوا و مضامین پربار در حاشیه قرار می‌گیرد. آنچه مسلم است این است که بکارگیری حداقل بایسته‌های ادبی از ویژگی‌های بارز و ضروری آثار ادبی است؛ ولیکن از بین دو اثر ادبی که یکی از آن‌ها

دربردارنده پیام‌های اخلاقی و اجتماعی و ... است و دیگری از این مضامین بی بهره است، مسلماً اولی جایگاهی برتر و والاتر در نزد مخاطب و خواننده اثر ادبی دارد.

از این دیدگاه تنها آثاری می‌توانند با گذشت زمان پا برجا باقی بمانند که علاوه بر جنبه‌های صوری و زیبایی‌های ظاهری، پیامی انسانی، اخلاقی، اجتماعی و ... را نیز در بطن خود جای داده باشند.

با نگاهی به تاریخ ادبیات ایران و بررسی شخصیت‌ها و اشعار شعرا، می‌توان به صراحت گفت شاعرانی که اکنون توانسته‌اند به مقامی بالاتر و برتر از دیگران دست یابند همان شاعرانی هستند که علاوه بر بکارگیری جنبه‌های صوری به معنا و مضمون نیز توجه زیادی نشان داده‌اند. مولانا، حافظ، سعدی و ... از بزرگان این عرصه هستند.

و اما، در میان شعرای معاصر، شعر فریدون مشیری، در عین حال که از جهت ادبی و زیبا شناختی در ادبیات معاصر جایگاهی ویژه دارد، از جهت مضمونی و محتوایی نیز شعری درخور توجه است؛ تا جایی که می‌توان بخشی از شهرت و مقبولیت او را ناشی از برجستگی و مقبولیت انسان گرایانه و صلح جویانه او دانست. کوشش اصلی در این رساله تلاش برای شناخت و درک و دریافت اصلی‌ترین جلوه‌های فکری مشیری در اشعار برجای مانده اش است.

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱ بیان مسئله پژوهش

موضوع این پژوهش نقد و تحلیل مضمون و محتوا در مجموعه اشعار فریدون مشیری است. بسیاری از پژوهشگران و صاحب‌نظران حوزه ادبیات فارسی در بررسی و تحلیل آثار شعری، غالباً به بررسی نکات ادبی و زبانی و سبک‌شناسی می‌پردازند؛ در حالی که طرز تفکر و اندیشه‌ی شاعر یا نویسنده و در مجموع شخصیت فکری و روحی و روانی و اعتقادی او نیز در خلق آثار بسیار موثر است. از آنجا که ویژگی‌های فکری و اندیشگانی گاه سریعتر و آسانتر از دو حیطه ادبی و زبانی خواننده را در شناخت یک شاعر و تفاوت‌ها و شباهت‌های او با دیگر شعرا یاری می‌کند در این پژوهش برآنیم تا ضمن آشنایی بیشتر با محتوا و مضامین شعری فریدون مشیری و طبقه‌بندی آن‌ها، افکار و اندیشه‌های اصلی این شاعر تأثیرگذار را شناسایی کنیم.

۱-۲ ضرورت انجام پژوهش

با توجه به آنکه در بررسی تاریخ ادبیات هر عصری و پیوند آن با اجتماع باید افکار و اندیشه‌های رایج در آن دوره شناسایی شود، این پژوهش می‌تواند با معرفی افکار و اندیشه‌های مورد توجه فریدون مشیری به شناخت بهتر این شاعر و شناخت غیرمستقیم تاریخ اجتماعی و فکری ایرانیان و تاریخ ادبیات دوران معاصر یاری کند و مورد استفاده پژوهشگران و محققان در حوزه محتوایی و فکری قرار گیرد. همچنین این پژوهش خواهد توانست به کشف و حل پاره‌ای مشکلات و ابهامات شعری مشیری کمک نماید.

۱-۳ روش پژوهش

ابتدا به مطالعه و کشف ویژگی‌های فکری و محتوایی در مجموعه اشعار فریدون مشیری می‌پردازیم. سپس از مطالب به دست آمده یادداشت‌برداری می‌کنیم و فیش‌های به دست آمده را در موضوعات مختلف طبقه‌بندی می‌کنیم. در نهایت به نقد و تحلیل مضامین و افکار شاخص و برجسته مشیری می‌پردازیم.

۴- ۱ فرضیه‌های پژوهش

۱. اندیشه‌ها و افکار مشیری نسبت به شاعران هم‌عصرشاز تازگی و استقلال معنایی برخوردار است.
۲. موضوعاتی همچون طبیعت‌گرایی، آزادگی، صلح و... در اشعار مشیری به کار رفته و در این میان مضامینی چون انسان‌دوستی و عشق‌ورزی را می‌توان از مضمون‌های اصلی شعر مشیری به حساب آورد.

۵- ۱ پیشینه پژوهش

درباره زندگی، آثار و ارزش و ویژگی‌های شعری مشیری تاکنون آثار مستقل و پراکنده‌ای در قالب کتاب و مقاله به رشته تحریر درآمده است؛ اما در زمینه مضامین و ویژگی‌های فکری و محتوایی اشعار مشیری تاکنون اثر مستقل و مفصلی تألیف نشده و تنها در بعضی از آثار یادشده به پاره‌ای از جنبه‌های فکری و محتوایی او اشاره شده است. نگارنده بر آن است تا با مطالعه دقیق آثار این شاعر معاصر و بهره‌گیری از آثار نوشته‌شده در این زمینه، ضمن کشف دیدگاه‌های فکری او به طبقه‌بندی و بررسی علمی و تحلیل محتوایی اشعار وی پردازد. مهم‌ترین نوشته‌های تألیف‌شده درباره زندگی و شعر فریدون مشیری به شرح زیر است:

کتاب

- دهباشی، علی، ۱۳۷۸، به نرمی باران، (جشن‌نامه مشیری)، تهران، سخن و شهاب ثاقب.
- شاکری یکتا، محمدعلی، ۱۳۸۴، آسمانی تر از نام خورشید، (زندگی و شعر مشیری)، تهران، ثالث.
- محمدی آملی، محمدرضا، ۱۳۸۲، ترانه آبی زندگی، (بررسی زندگی اجتماعی و ادبی فریدون مشیری)، تهران، نگاه.
- مشیری، مهشید، ۱۳۷۵، چهل سال شاعری، (نگاهی به شعر مشیری)، تهران، البرز.

مقاله

- خائفی، پرویز، ۱۳۷۸، فریدون مشیری؛ آمیزه ای از شعر و انسانیت، نشریه گزارش، شماره ۱۰۲.
- شریفیان، مهدی، ۱۳۸۸، بررسی فرآیند نوستالژی غم غربت در اشعار فریدون مشیری، نشریه علوم انسانی دانشگاه الزهراء، شماره ۱۷.
- محمدیان، مهدیه، ۱۳۹۰، اسطوره گرایی در اشعار فریدون مشیری، کتاب ماه ادبیات، شماره ۱۶۶.

فصل دوم:

شناخت‌نامه فریدون مشیری

۱-۲ زندگی و شعر فریدون مشیری

فریدون مشیری در سی‌ام شهریور ۱۳۰۵ش در تهران به دنیا آمد. جد پدری‌اش به واسطهٔ مأموریت اداری به همدان منتقل شده و از سرداران نادرشاه بود. پدرش ابراهیم‌مشیری افشار فرزند محمد در سال ۱۲۷۵ش در همدان متولد شد و در ایام جوانی به تهران آمد و از سال ۱۲۹۸ش در وزارت پست مشغول خدمت گردید.

مشیری سال‌های اول و دوم تحصیلات ابتدایی را در تهران بود و سپس به علت مأموریت اداری پدرش به مشهد رفت و بعد از چندسال، دوباره به تهران بازگشت و سه سال اول دبیرستان را در دارالفنون گذراند و آنگاه به دبیرستان ادیب رفت. به گفتهٔ خودش: «در سال ۱۳۲۰ش که ایراندچار آشفتگی‌هایی بود و نیروهای متفقین از شمال و جنوب به کشور حمله کرده و در ایران‌بودند ما دوباره به تهران آمدیم و من به ادامه تحصیل مشغول شدم. دبیرستان و بعد به دانشگاه رفتم. با اینکه در همهٔ دوران کودکی‌ام به دلیل اینکه شاهد وضع پدرم بودم و از استخدام در ادارات و زندگی کارمندی پرهیز داشتم، ولی مشکلات خانوادگی و بیماری مادرم و مسائل دیگر سبب شد که من در ۱۸ سالگی در وزارت پست و تلگراف مشغول به کار شوم و این کار ۳۳ سال ادامه یافت. در همین زمینه شعری هم دارم و با عنوان «عمر ویران» (دهباشی، ۱۳۷۸: ۶۷).

مشیری هم‌زمان با تحصیل در سال آخر دبیرستان در ادارهٔ پست و تلگراف مشغول به کار شد. در همین زمان مادرش در ۳۹ سالگی درگذشت. این اندوه تأثیر عمیقی در او بر جا گذاشت؛ به گونه‌ای که روزها به کار مشغول می‌شد و شب‌ها به تحصیل ادامه داد. از همان دوران اندک‌اندک به مطبوعات روی آورد و در روزنامه‌ها و مجلات کارهایی از قبیل خبرنگاری و نویسندگی را به عهده گرفت. بعدها در رشتهٔ ادبیات فارسی دانشگاه تهران به تحصیل ادامه داد؛ اما کار اداری از یک سو و کارهای مطبوعاتی از سوی دیگر، در روند ادامه تحصیل مشکلاتی ایجاد کرد. وی از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۱ مسئول صفحهٔ شعر و ادب مجلهٔ «روشنفکر» بود. این صفحات که بعدها به نام «هفت تار چنگ» نامیده شد، به تمام زمینه‌های ادبی و فرهنگی از جمله نقد کتاب، فیلم، تئاتر، نقاشی و شعر می‌پرداخت. بسیاری از شاعران مشهور معاصر، اولین بار با چاپ شعرهایشان در این صفحه معرفی شدند. مشیری در سال‌های پس از آن نیز تنظیم صفحهٔ ادبیات و شعر مجلهٔ «سپید و سیاه» و «زن روز» را برعهده داشت.

مشیری در سال ۱۳۳۳ ازدواج کرد. همسر او اقبال اخوان، دانشجوی رشته نقاشی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران بود.

مشیری از دوران نوجوانی به شعر علاقه‌مند شد و از همان سال‌ها شعرسرایی را آغاز کرد. ریشه این علاقه‌مندی را می‌توان در خانواده مادری‌اش جست. «مادرش اعظم‌السطنه ملقب به «خورشید» شیفته شعر و ادبیات بوده و گاهی شعر می‌گفته و پدر مادرش، میرزا جوادخان مؤتمن‌الممالک نیز شعر می‌گفته و «نجم» تخلص می‌کرده است.» (افشار، ۱۳۷۷: ۱۱). پدر مشیری نیز از علاقه‌مندان به شعر بود و در خانواده‌اش همیشه زمزمه اشعار حافظ و سعدی و فردوسی به گوش می‌رسید. بدین ترتیب سروده‌های نوجوان‌شاعر تحت تأثیر محیط فرهنگی و ادب‌پرور خانواده و شاهنامه‌خوانی‌های پدرش شکل گرفته است. از آن جمله می‌توان به این شعر مربوط به پانزده سالگی مشیری که به مناسبت واقعه شهبور ۱۳۲۰ سروده شده اشاره کرد:

چرا کشور ما شده زبردست چرا رشته ملک از هم گسست؟
چرا هر که آید ز بیگانگان پی قتل ایران ببندد میان؟
چرا جان ایرانیان شد عزیز چرا بر ندارد کسی تیغ تیز؟
برانید دشمن ز ایران زمین که دنیا بود حلقه، ایران نگین
(شاکری یکتا، ۱۳۸۴: ۱۵)

مشیری در اولین سال‌های دوران دانشجویی دفتری از غزل و مثنوی داشته و از ۱۳۳۰ به بعد آثارش را انتشار داد و طرفداران بسیاری پیدا کرد. اولین مجموعه شعرش با نام «تشنه‌توفان» در ۲۸ سالگی با مقدمه محمدحسین‌شهریار و علی دشتی به چاپ رسید (نوروز سال ۱۳۳۴). خود او درباره این مجموعه می‌گوید: «چهارپاره‌هایی بود که گاهی سه مصرع مساوی با یکقطعه کوتاه داشت؛ هم وزن داشت، هم قافیه و هم معنا. آن زمان چندین نفر از جمله نادر نادرپور، هوشنگ ابتهاج (سایه)، سیاوش کسرای، اخوان ثالث و محمدزهری بودند که به همین سبک شعر می‌گفتند و همه شاعرانی نامدار شدند؛ زیرا به شعر گذشته بی‌اعتنا نبودند. اخوان ثالث،

نادرپور و من به شعر قدیم احاطه کامل داشتیم؛ یعنی آثار سعدی، حافظ، رودکی، فردوسی و ... را خوانده بودیم، در مورد آن‌ها بحث می‌کردیم و بر آن تکیه می‌کردیم.» (دهباشی، ۱۳۷۸: ۳۶).

مشیری توجه خاصی به موسیقی ایرانی داشت و در پی همین دلبستگی طی سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ عضویت در «شورای موسیقی و شعر» رادیو را پذیرفت و در کنار هوشنگ ابتهاج، سیمین‌بهبهانی و عماد خراسانی سهمی بسزا در پیوند دادن شعر با موسیقی و غنی‌ساختن برنامه «گل‌های تازه» رادیو ایران در آن سال‌ها داشت. این آشنایی با موسیقی و تئاتر ایران از سال‌های خیلی دور از طریق خانواده مادری به او منتقل شده بود. فضل‌الله بایگان دایی ایشان در تئاتر بازی می‌کرد و منزل او در خیابان لاله‌زار قرار داشت و در آن سال‌هایی که از مشهد به تهران می‌آمدند، هر شب موسیقی گوش می‌کردند. مهرتاش و ابوالحسن صبا نیز با فضل‌الله بایگان دوست بودند و شب‌ها به نواختن سه‌تار یا ویولون می‌پرداختند و مشیری که در آن زمان نوجوان بود، مشتاقانه به شنیدن موسیقی دل می‌داد.

مشیری در سال ۱۳۷۷ به آلمان و آمریکا سفر کرد و مراسم شعرخوانی او در شهرهای کلن، لیمبورگ و فرانکفورت و همچنین در ۲۴ ایالت آمریکا از جمله در دانشگاه‌های برکلی و نیوجرسی به طور بی‌سابقه‌ای مورد توجه دوستداران ادبیات ایران قرار گرفت. در سال ۱۳۷۸ طی سفری به سوئد در مراسم شعرخوانی در چندین شهر از جمله استکهلم و مالمو و گوتبرگ شرکت کرد. مشیری پس از نیم قرن حضور در فضای شعر زمانه‌اش، سرانجام در آبان ماه ۱۳۷۹ در سن ۷۴ سالگی بر اثر بیماری، چشم از جهان فرو بست.

۲-۲ سبک اشعار فریدون مشیری

فریدون مشیری شاعر کوچه‌ها و طبقات میانه جامعه، سراینده میانه‌رویی است که در گذشته و حال به سر می‌برد و خواستار آن است که با شیوه خود ادامه‌دهنده راه نیما باشد. وی در جایی می‌گوید: «من دو چیز از نیما آموختم ولی راه خود را رفتم. به دلیل همان علاقه‌ای که به شعر کهن داشته و دارم و به نظر من تا هنگامی که ما حافظ، سعدی، فردوسی و دیگر بزرگان شعر فارسی را بزرگ می‌داریم، می‌ستاییم و حتی می‌پرستیم،

نمی‌توانیم این گذشته را یکباره قیچی کنیم و بگذاریم کنار. من از نیما یاد گرفتم چگونه به زندگی و طبیعت نگاه کنم. این مهم‌ترین نکته است. دوم اینکه از نیما آموختم به جای آنکه مثلاً مانند فردوسی یا مولوی چندین هزار بیت به صورت مثنوی و در مصراع‌های مساوی و روبه‌روی هم بگویم یا غزل همین‌طور تکرار و تکرار بیت و قافیه، می‌توانم در قالب‌های پیشنهادی آزاد او شعر بسرایم؛ آن هم در مصراع‌های کوتاه و بلند... و هر جا حرفم تمام شد همان جا تمام کنم و خودم را در قالب خاصی محدود نکنم. این دو درس مهم نیما به من امکان داد تا شعر بگویم» (محمدی آملی، ۱۳۸۲: ۵۷). بر اساس همین دیدگاه است که پژوهشگرانی چون حمید زرین‌کوب مشیری را در زمره شاعرانی جای می‌دهد که نماینده شعر نو تغزلی است (نک: زرین‌کوب، ۱۳۵۸: ۴۵).

چنان‌که اشاره شد مشیری از دوران خردسالی به شعر علاقه داشت و در دوران دبیرستان و سال اول دانشگاه دفتری از غزل و مثنوی ترتیب داد. مشیری در شیوه شعرسرایی نه اسیر تعصبات سنت‌گرایان شد و نه مجذوب نوپردازان. راهی را که او برگزید، تعادلی در شعر معاصر ایران بود؛ به این معنا که او شکستن قالب‌های عروضی و کوتاه و بلند شدن مصرع‌ها و استفاده بجا و منطقی قافیه را پذیرفته و از لحاظ محتوا و مفهوم هم با نگاهی تازه و نو به طبیعت، اشیاء، اشخاص و آمیختن آن‌ها با احساس و نازک‌اندیشی‌های خاص خود، به شعرش چهره‌ای کاملاً مشخص و مستقل داده بود؛ چنان‌که عبدالحسین زرین‌کوب، درباره شیوه شعرسرایی مشیری گفته است: «با چنین زبان ساده، روشن و درخشانی است که فریدون، واژه‌به‌واژه با ما حرف می‌زند، حرف‌هایی را می‌زند که مال خود اوست. نه ابهام‌گرایی رندانه، شعر او را تا حد هذیان، نامفهوم می‌کند و نه شعار خالی از شعور، آن را وسیله مریدپروری و خودنمایی می‌سازد. شعر او، زبان درس‌خن شاعری است که دوست ندارد در پناه جبهه خاص، مکتب خاص و دیدگاه خاص خود را از اهل عصر جدا سازد. او بی‌ریا عشق را می‌ستاید، انسان را می‌ستاید و ایران را، که جان او به فرهنگ آن بسته است، دوست دارد.» (زرین‌کوب، ۱۳۷۲: ۸)

به لحاظ سبکی، مشیری شاعری توانا و صاحب‌سبک است. به تعبیر محمدرضا شفیعی کدکنی «یکی از امتیازات مشیری بر بسیاری از شاعران عصر و هم‌نسلان او در این است که شعرش با گذشت زمان افت نکرده بلکه در دوره پس از ۱۳۵۷ تنوع و جلوه بهتری یافته است و اگر بخواهید برگزیده‌ای از شعرهای او فراهم کنید از همه

ادوار شاعری او به راحتی می‌توان نمونه آورد و همه نمونه‌ها در رده کارهای او خوب و شاخص خواهند بود» (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۸: ۱۱). شعر او ریشه در شعر اصیل و کهن دارد که با رگه‌های معاصر پیوند خورده است؛ گویی که او دنباله‌رو جویباری است که از دوران رودکی آغاز شده و در گذر از قرن‌ها از نیما عبور کرده است. مشیری در وادی شعر نیمایی موفق شد کارهایی را در کمال سادگی و زیبایی خلق کند. «مضامین شعرش حوادثی است که برای هرکس ممکن است روی دهد؛ اما همه کس نتواند آن را شاعرانه بیان کند و این کار توفیقی است بزرگ برای او، آن هم در روزگاری که هشتاد درصد چیزهایی که به نام شعر امروز مطرح می‌شود، اصلاً معنایی ندارد و از آن بیست درصد باقیمانده هم به اختلاف چیزهایی می‌توان دریافت» (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۰: ۵۴۰).

۳- ۲ آثار فریدون مشیری

آثار شعری مشیری از آغاز تا انجام به بیش از ۲۰ کتاب می‌رسد که برخی از آن‌ها تکمیل شده دفاتر شعری گذشته و برخی مجموعه گزیده‌هایی است که از دفاتر گوناگون گردآوری شده است. مهم‌ترین دفاتر شعری او به شرح زیر است:

۱۳۳۴ تشنه طوفان

این کتاب شامل ۷۵ قطعه شعر است که تقریباً نیمی از آن‌ها در قالب چهارپاره و مابقی غزل، رباعی، دوبیتی، مثنوی و... است. این مجموعه با مقدمه مهدی اخوان ثالث انتشار یافته و اشعار هجده تا بیست و پنج سالگی مشیری است.

۱۳۳۵ گناه دریا

این مجموعه شامل ۳۵ قطعه شعر است که اغلب در قالب‌های سنتی نظیر رباعی، دوبیتی، قطعه و غزل و... سروده شده است.

۱۳۴۵ ابر و کوچه